

Det finns hopp

LISA THANNER

Fotograf på Göteborgs-Posten, ordförande för Pressfotografernas Förbund västra, fl. kand. i konst och bildvetenskap

Foto: Nicklas Elmén

Det finns hopp om den svenska bildjournalistiken, trots lågkonjunktur, minskat pappersutrymme och tidningar som tillåter alldeles för låg lägsta-nivå. Det har aldrig funnits så många välutbildade och kunniga fotografer som idag. Och det finns allt fler goda exempel på aktiv och angelägen bildjournalistik i den svenska dagspressen.

Jag har inför den här artikeln samtalat och mejlat med fotografer, redaktörer, bildchefer och kulturjournalister. Visst har den ekonomiska krisen varit kännbar för landets redaktioner, men många beskriver också en ny lust och ett växande engagemang för god bildjournalistik. Det finns tveklöst en rörelse som pekar mot en ökad insikt om bildens betydelse.

Lars Dareberg, framgångsrik fotograf och nyskapande bildchef på Sydsvenskan är optimistisk.

- Vi är inne i ett grymt skede med en sakta och fin omställning till nya kanaler. Det är spännande. I mitt tycke har svensk bildjournalistik aldrig varit bättre än vad den är nu. Tyvärr kanske det inte syns i all media, men de svenska fotografierna är i toppklass.

Sydsvenskan och Svenska Dagbladet är kanske de främsta exemplen på aktiv och innovativ bildjournalistik bland de svenska morgontidningarna. SvD är en stark bildtidning med medveten estetik och layout. Med sitt omedelbara tilltal tar tidningen verkligen vara på fotografiet och hjälper läsaren tolka

och förmedla verkligheten genom bild. SvD vågar välja, och välja bort. Imponerande var till exempel alla helsidor om den i höstas bortgångne fotografen Irving Penn hösten 2009: Omslag, sex helsidor plus en helsida ”Under strecket”. Snacka om att använda bilden!

- Visuell journalistik är ett konkurrensmedel. SvD utmanar och sticker ut, trots att de har väldigt begränsade resurser, säger Pelle Kronstedt, frilansfotograf, ordförande i SFF och adjunkt på Fotohögskolan.

Sydsvenskan ger sina läsare reportage, som exempelvis 13 sidor om albinos i Tanzania redigerat på luftiga featuresidor, eller elva sidor om 14 dansbanor av 14 fotografer i sommarsverige (+ 39 minuters multimedia). Det är bildsatsningar som verkligen piggar upp i vår annars mallade singelbildsvärld. Sydsvenskan är också flitig med bildspel på webben. De arbetar aktivt med att skapa en god arbetsmiljö och främja kamratskap på bildredaktionen där man på så sätt sporrar och inspirerar varandra till att också göra ännu bättre jobb. Lars Dareberg bloggar om sina medarbetare, visar bilder och tidningsidor och berättar om hur deras tänk fungerar. Entusiasm smittar. Och föder kvalitet.

Min egen tidning, Göteborgs-Posten, satsar sedan en tid på stora och bildrika helreportage. Efter sparpaket och tuffare villkor har vi rekryterat ett par nya medarbetare och anställda fotografer uppmontras till att göra egna bildreportage.

Tidningar som Nerikes Allehanda och Sunds-

valls Tidning vittnar också om en försiktig framtidstro.

- Jag är optimist. Vi ser fler och fler kompetenta bildjournalister. Vem som helst kan faktiskt inte göra bra bildjournalistik, påpekar Sofie Isaksson, bildchef på Nerikes Allehanda.

Att ett flertal av landets bildchefer vid de större morgontidningarna träffas regelbundet, inte så mycket för att diskutera ny teknik och budget utan med ett växande fokus på journalistik, känns också positivt. Tänk om alla

stora tidningar samma dag skulle publicera bildreportage om ett angeläget journalistiskt ämne, till exempel fattigdomen. Vilken kraft! Vilket slag för bildjournalistiken!

Ingen av de bildchefer jag varit i kontakt med sitter dock i sina tidningars redaktionsledning. För att säkra bildjournalistikens fortsatta utveckling behövs professionella företrädare i de rum där de avgörande besluten fattas. Fortfarande är de flesta redaktioner och det mesta ”tänket” textstyrt. Ett bättre samspel mellan text och bild är naturligtvis en av nycklarna till ett modernare tilltal inom massmedierna.

Gamla strukturer präglar dock många fotografers vardag. Vi pressfotografer lyder fortfarande under ”listan” och ägnar stor del av vår arbetstid till att illustrera texter och skapa en låtsasverklighet. För att ändå göra det bra så trollar vi ofta med knäna. Snygga bilder – men konstruerade. Det är sällan vi är på plats när det faktiskt händer någonting. Istället för att vara med när till exempel artisen repete-

”Visuell journalistik är ett konkurrensmedel”

rar, packar sin turnébuss eller träffar sina polare i bandet så ses vi på ett arrangerat möte tillsammans med reportern, ofta på café. Miljön är fel för fotografering, men lämplig för intervju. Det blir ytterligare ett porträtt.

Porträtt, porträtt, porträtt. Vi skannar av caféet eller kontoret och hittar en bra plats. En man i fint ljus, en kvinna i en schysst diagonal, framifrån, från sidan, i siluett, halvfigur, helfigur. Motljus med överstrålning, den senaste trenden. När jag bläddrar igenom en veckas tidningar blir det så påtagligt: Alla dessa människor, uppställda framför våra kameror, sida upp och sida ner.

- Vem kommer att vilja betala för enkätbilder i pappersformat i framtiden, frågar sig Henrik Lindsten, 23-årig bildjournalistlev på Nordens Fotoskola, Biskops Arnö. Han menar att vi pressfotografer håller på med mycket trams:
- Illustrationer till texter, bilder som egentligen inte berättar någonting.

Detta är naturligtvis inte ett isolerat bildjournalistiskt problem, det säger en hel del om karaktären på den journalistik som bedrivs i de svenska mediehusen idag. Iscensatt och regisserad, förhands- och efterhandsjournalistik. Och vi fotografer ställer oss den ständiga frågan: Ska vi konstruera verkligheten eller skildra den?

Som pressfotograf sysslar vi med allt från snapshots, enkla porträtt, stilleben, feature och sport till längre reportage. Ordet bild-

journalistik kan verka pretentiöst när mycket faktiskt handlar om att "göra ett jobb". På de flesta redaktioner ser det ju ut som på Sundsvalls Tidning.

- Vi försöker hålla en hög nivå på vår bildproduktion. Ibland går dock mängden jobb före innehållskvaliteten, säger Jan Olby, bildchef på Sundsvalls Tidning.

Tidningsfotografen har naturligtvis ett stort ansvar själv. Fotograferna måste själva komma med idéer, ta journalistiska initiativ och försöka

frigöra tid. Och faktiskt kanske ta om bilderna ibland.

- En stor bild är ju inte lika med en bra bild. De dåliga bilderna publiceras ofta lika stort. Det är en känslig fråga som borde diskuteras mer, anser Peter Claesson, frilansfotograf.

Bildkritik är vi dåliga på i den här branschen och många bilder publiceras utan värdering. Dålig kvalitet och medioker fotografi får passera. Det händer ytterst sällan att en bildredaktör tycker att en bild inte håller eller har ett märkligt budskap. Det är också alldeles för sällan det blir diskussion om tveksamma bildpubliceringar. Vi borde prata mer om bilderna. Både om bilderna vi tar, och om bilderna vi inte tar!

Bildjournalistik är mångbottnad. Medan konsten är friare att göra vad den vill, är bildjournalistiken en genre som ständigt måste pröva sina autenticitetsgränser. Sanningar är relativa och det objektiva fotografiet tror vi inte längre på. Samtidigt som vi ska informera och berätta om skeenden på ett ärligt och

"Bildkritik är vi dåliga på i den här branschen"

uppriktigt sätt så ingår det i arbetet att dramatisera och vinkla, att sätta sin personliga prägel, och att utföra ett skickligt hantverk. Många gånger ska bilderna också levereras snabbt.

- Bildjournalistiken befinner sig i ett vilset läge. Den har inget självklart forum, säger Eva Brandt, kulturjournalist och fotograf.

En tendens vi sett de senaste åren är närmandet mellan det dokumentära och det konstnärliga uttrycket. När de traditionella av-sändarna, dagstidningarna, bitvis deserterat från sitt uppdrag har istället de konstnärliga mötesplatserna öppnat sig mot verklighetsbeskrivande bilder. Den internationellt erkände frilansfotografen Kent Klich kan stå som ett exempel på detta. Våren 2009 visade han sina bilder från det avskurna och isolerade Gaza vid ett samarrangemang mellan Pressfotografernas Förbund, PFK, Svenska Fotografers Förbund, SFF, och Publicistklubben i Göteborg.

När Kent Klich kom hem från Israel och försökte få det unika materialet publicerat var dagstidningarna inte intresserade. Lifestyle och porträtt är lättare att sälja än dokumentära, politiska reportage. Facktidningen Dagens Arbete publicerade bildreportaget över sex helsidor, men Göteborgs-Posten, Dagens Nyheter och Sydsvenskan tackade nej.

Intresset var betydligt större från konstvärlden. Galleri Tegen 2 i Stockholm ställde ut bilderna och Hasselblad Center visade ett urval. Bilderna ställdes också ut i New York.

Kent Klich funderar på frågan om att vi bytt plats: Dokumentära reportage visas på museer och tidningarna publicerar vackra foton.

- Foto idag är inte som förut. Gallerierna överlag har mycket fotografi. Det är mer intressant att prata bild. Fotohögskolan ägnar sig åt fler uttrycksätt än kamerans och Valters Konstskola ägnar sig en hel del åt fotografi. De renodlade fotogallerierna är nästan borta men det visas mycket fotobaserad konst på vanliga gallerier, berättar Eva Brandt.

Moa Karlberg, ung och framgångsrik frilansfotograf med dokumentär inriktning, menar att det som traditionellt kallas konst kan vara journalistiskt i sina metoder.

- Anna Odell hade lika gärna kunnat kalla sig grävande journalist. Jag tycker det är viktigt att inte låsa sig vid etiketter.

- Inom bildjournalistiken finns ett antal ”säkra kort” man kan ta om man strävar efter ära i till exempel Årets bild. Nyskapande och oväntade sätt att angripa ett ämne premieras sällan. Jag tycker att bildjournalister ska utgå mer från vilka ämnen som engagerar dem, inte från vilka ämnen som är bildmässiga.

När det gäller den dokumentära bildens angelägenhetsgrad i de svenska dagstidningarna finns alltså mer att önska. Fast här kan inte bildjournalistiken bära hela ansvaret eftersom det ytterst handlar om journalistisk inriktning i ett helhetsperspektiv. De dokumentära reportagen, de närvarande och berörande bilderna, bilder som får ta tid, görs ofta vid sidan av.

Paul Hansen, framgångsrik bildjournalist på Dagens Nyheter, menar att man alltid måste ha sin ”stickning” - ett pågående projekt vid sidan av de konstruerade bilderna.

Sanna Sjöswärd är ett exempel på ovanstående. Vid sidan av sitt frilansande på Aftonbla-

det har hon under flera år dokumenterat mötet med sin biologiska familj i Iran. Det har blivit en fotobok, en skönlitterär bok, utställningar, mängder av föredrag och flera priser. Själv följde jag autistiske Victor under tre år, på min fritid. Det blev ett sexsidigt bildreportage i Göteborgs-Posten och Dagens Arbete, och en utställning på Stockholms stadsbibliotek.

Den som har ork och hängivenhet ser till att få sina berättelser publicerade, men det är reportage som sällan finns nerskrivna på några dagslistor och som alltför sällan har sin grund i att det frigjorts arbetstid på redaktionerna.

Idag har papperstidningarna blivit mediehus. Många fotografer arbetar målmedvetet med webben och gör bildspel och multimedia där stillbild, rörlig bild, ljud och grafik ingår. De stora amerikanska tidningarna, som Washington Post, var tidigt ute med olika slags multimedia. Andra förebilder för svenska fotografer är MediaStorm i NY, liksom danska Bombay Flying Club och Magnums In Motion.

- Det är tråkigt att de flesta inte tänker mer multimedieberättarmässigt. Rörliga bilder, ljudupptagningar och all multimedia som bidrar i mediekonvergensen gör att du som bildjournalist måste tänka multimedialt redan när du drar igång med ett knäck, säger Pelle Kronstedt.

För några år sedan var vi lyriska över möjligheterna på webben där det finns obegränsat med plats. Många fotografer började producera reportage på webben när papperet inte

räckte till. Men jag undrar: Hur många tittar? Och vem hittar? När jag till exempel letar på Sydsvenskans webb så hittar jag inte bildspelen.

- Risken är att folk inte vet var de ska leta. Du måste vara en aktiv mediekonsument som vet vad du söker för att få ta del av multimediebilderna. Det är så mycket annat på webben som konkurrerar, som skriker högre, säger Eva Brandt.

Alla ropar "heja!"

Vi positionerar oss för framtiden. Alla ropar "heja!" men verkligheten ser ut så här: Göteborgs-Posten har en upplaga på 243 800 och når cirka 600 000 läsare varje dag. Ett genomsnittligt bildspel har 1 000 sidvisningar. De två mest visade bildspelen på gp.se är "Springsteen i Göteborg" med 17 036 sidvisningar och "Ett dygn på Avenyn" med 16 098 sidvisningar, alltså inte unika besökare (läs dator). Många bildspel har runt 200 besökare.

Ur en papperstidning ramlar bilderna över dig. Du drabbas av dem, vare sig du vill eller inte. De pockar på din uppmärksamhet. Där kan du få se starka bilder som överraskar.

- På webben måste du själv leta upp den goda bildjournalistiken och därmed är det framför allt de redan initierade, ofast andra fotografer, som ser, menar Eva Brandt.

Fotografen har gjort en fantastisk resa: Från plåtslagare och chaufför till välutbildad, högpresterande och mångkunnig bildjournalist som jobbar på flera plattformar. Till Nordens Fotoskola krävs betyg, arbetsprover och intervjuer. Färdighet, social kompetens och

”eld i ögonen” är det som gäller för att få en plats.

- Du ska vara ödmjuk och flexibel, ha järnvilja och tävlingsinstinkt, kort sagt vara en elitmänniska, säger Anna Clarén, utbildningsansvarig på skolan, mer eller mindre på skämt.

Fotografyrkets status har ökat markant sedan fotoutbildningarna professionaliserades. Sedan 2002 finns ett treårigt bildjournalistikprogram vid Mittuniversitet i Sundsvall och Nordens Fotoskola på Biskops Arnö hade 200 sökande till 18 platser 2009. Anna Clarén berättar att bland det första eleverna får lära sig är att det inte finns någon arbetsgivare som väntar på dem med fast jobb när utbildningen är klar. Det gäller att klara sig som frilansare.

Många frilansfotografer är anslutna till olika agenturer. Det finns två större svenska bildbyråer som inriktar sig på seriös bildjournalistik. Kontinent har 17 anslutna fotografer. De presenterar sig på engelska och vänder sig till magasin och dagstidningar världen över. Moment har tio fotografer, däribland två som också är anställda på Sydsvenskan. Byråerna blir ett nätverk där man hjälps åt att sälja sina reportage och därmed få mängd på materialet. Men att sälja in bildreportage är inte lätt.

- Det finns liksom inga vita tidningssidor när det sparas på allt, även papper, säger Peter Claesson.

1990-talet var ett bra decennium för landets bildredaktioner med ökad professionalism och medvetenhet om bilden, fler tjänster och stärkt position i det interna redaktionella arbetet. Några år in på 2000-talet kom backslagen. Ekonomisk kris och en fascination över den nya tekniken plus en okunnig tro att det är kameran, inte fotografen, som ser hotar att utarma bildjournalistiken.

Utvecklingen var alltså inte bara ekonomiskt styrd utan också teknik- och tillgänglighetsstyrd. Amatörismen tilläts breda ut sig. På gott och ont. Allmänheten är alltid på plats, ”alla” fotograferar och har fungerande kameror. Den traditionella pressfotografen har inte monopol på nyhetsbilder längre. Självklart skall inte nyhetsnärvaro exkluderas, men en kritisk hållning och kompetenta bildmänniskor som sorterar i det enorma bildflödet blir allt viktigare. Vi vet alla att ett fotografi kan förskönas och förvrängas, iscensättas och manipuleras. Fotografen måste dessutom ha kunskap om ett etiskt förhållningssätt till hur man uppträder på plats med sin kamera, mot de människor som avbildas. Man kan inte begära att en mobiltelefonägare bär på denna samlade professionalism.

Kraven på medarbetarna på landets bildredaktioner ska inte skilja sig från övriga journalisters. Bredning av kompetens gäller naturligtvis alla och är en nödvändighet för en effektiv redaktionell organisation. För oss fotografer handlar det om att möta en framtid där stillbild, rörliga bilder och ljud ibland förenas till en helhet i form av bildspel och videoinslag. De nya plattformarna bidrar till nya och spännande arbetsfält. Fotograferna på landets tidningar är idag sannolikt mer multikompetenta än flera av de andra journalistiska professionerna. Men nu har vi under några år sprungit på allt. Det är dags för specialisering i den mångkompetenta multimedievärlden.

Den ekonomiska krisen har möjligen skyndat på en omorientering av bildens betydelse för kommunikation med framtidens mediekonsumenter. Det är alltid berättelsen och det unika bildspråket som är kärnan, det som påverkar oss och som tränger igenom i ett aldrig sinande bildflöde. Tekniken är ju bara redskapet att nå dit.

Insikten om att det också behövs genomtänkta reportage med personlig signatur växer sig allt starkare. Tron på fotografiet som ett objektivt bildbevis har ersatts av en strävan efter bilder som gör skillnad. Subjektiva berättelser.

Det är i den riktningen som svensk bildjournalistik rör sig nu när en ny generation bildjournalister tar plats på den fotografiska scenen och alla är mer medvetna om att visuell kommunikation faktiskt är ett konkurrensmedel.

Intervjuade:

Eva Brandt, journalist och fotograf
Peter Claesson, frilansfotograf
Anna Clarén, utbildningsansvarig på Nordens Fotoskolan, Biskops Arnö
Lars Dareberg, fotograf och bildchef på Sydsvenskan
Paul Hansen, bildjournalist på Dagens Nyheter
Sofie Isaksson, bildchef på Nerikes Allehanda
Moa Karlberg, frilansfotograf
Pelle Kronestedt, frilansfotograf, ordförande i SFF och adjunkt på Fotohögskolan
Henrik Lindsten, elev på Nordens Fotoskola, Biskops Arnö
Jan Olby, bildchef på Sundsvalls Tidning

Riksdag & Departement

Nypressade

POLITIKER

direkt till

LÄSAREN

Istället för gamla nyheter

Röda Korsets tidning, HENRY, kommer ofta ut två, tre eller fyra månader efter att någonting hänt. Det är därför vi hellre skriver om sådant som pågår vid sidan av nyhetsflödet. Till exempel väpnade konflikter som glömts bort eller goda nyheter som sällan kommer fram.

HENRY är opartisk, neutral och självständig – ett måste för att kunna ge röst åt människor i utsatthet.

Tidning ges ut fyra gånger per år och ingår som förmån i medlemskapet som kostar 200 kronor per år.

Mer information på
www.redcross.se

